

DIMENSIUNEA PROTESTATARĂ A MEDIILOR SOCIALE

Dr. Alexandru S. ROȘCA

CONSIDERATIONS ON THE PROTESTATARY DIMENSION OF THE SOCIAL MEDIA

The article is devoted to the protestatary potential of the social media, which is understood as their ability to drive social and political change. With this in mind, we analyze the most topical events, of which the most important fall under the freshly coined notion „Arabian Spring”. We also analyze both the advantages and drawbacks of social networks as channels of social protest. Besides, we take a retrospective, cyber-euphoria-free look at the so-called „Twitter Revolutions” of the 2009, trying to understand the real role of the social networks under those circumstances.

În mai 2011, la Sesiunea a 17-a a Consiliului pentru Drepturile Omului al ONU, Frank William La Rue, Raportor Special pe problemele promovării și protecției dreptului la libertate de opinie și expresie, a decretat că deconectarea indivizilor de la Internet este o violare gravă a drepturilor omului, contravenind legilor internaționale. Prin urmare, conexiunea la rețea se prezintă ca un drept fundamental al omului, urmând să fie protejat de fiecare stat în parte.

Raportorul Special susține că art. 19 al Declarației Universale a Drepturilor Omului și art. 19 al Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice, prin care se stipulează dreptul la libertatea opiniilor și exprimării, își păstrează relevanța și pentru noile tehnologii de comunicare, așa cum este Internetul. De asemenea, Raportorul Special nu a ezitat să sublinieze că asemenea caracteristici unice ale Internetului, precum viteza, acoperirea mondială și relativa anonimitate, care le permit indivizilor să disemineze informația în timp real și astfel să mobilizeze un număr considerabil de susținători ai cauzei promovate, au creat „frică printre guverne și cei de la putere”. Această fobie guvernamentală își găsește expresia, firește, în utilizarea tehnologiilor din ce în ce mai sofisticate de „blocare a conținutului, monitorizare și identificare a activiștilor și criticilor, criminalizarea libertății de exprimare, adoptarea unei legislații restrictive pentru justificarea măsurilor date”.

În p. 79 al documentului în cauză, Raportorul

Special recomandă „tuturor statelor să se asigure că accesul la Internet este garantat neconținut, inclusiv în perioade de neliniște politică. În particular, Raportorul Special insistă ca toate statele să amendeze sau să abroge legile existente de proprietate intelectuală, care permit ca utilizatorii să fie deconectați de la Internet, și să nu mai adopte asemenea legi pe viitor.”¹

Retrospectiv, observăm că, începând cu iarna anului 2010, această recomandare a fost încălcată acolo unde au avut loc situații de „neliniște politică”. În Belarus, în ziua alegerilor prezidențiale (19 decembrie 2010) au fost deconectate toate rețelele sociale (Facebook, Twitter, YouTube), dar și Google Talk și Gmail. În Egipt, Internetul a fost deconectat între 27 ianuarie – 2 februarie 2011. În noaptea spre 19 februarie 2011, la două zile de la începerea tulburărilor sociale, Libia s-a deconectat de la Internet. Cuprinsă de proteste violente, Siria (care a deblocat accesul la Facebook și YouTube abia în februarie 2011, după o interdicție de patru ani) s-a deconectat de la rețeaua mondială la 3 iunie 2011. Sunt oare toate acestea o recunoaștere implicită de către „guverne și cei de la putere” a forței de schimbare a mediilor sociale? Exemplul Egiptului este edificator. Or, blocarea Internetului în Egipt a fost inedită după amploare și durată. Nu se poate compara cu precedentele deconectări masive din Birmania (2007) sau Iran (2009).

Blocarea celor 5 provideri de Internet din Egipt de către autoritățile țării a fost imediat interpretată ca fiind o încercare de a riposta capacității de organizare a maselor, pe care din nou le-au demonstrat mediile sociale. Și aceasta mai ales în contextul în care situația libertății accesului la rețea în țara respectivă era una dintre cele mai bune în regiune. Spre deosebire de alte state-vecine și regimuri opresive, autoritățile egiptene nu au construit, nici nu au achiziționat infrastructură high-tech pentru activități de cenzurare/filtrare. Aceasta nicidecum nu vine să spună că Egiptul era o oază a libertății de expresie. Legea din această țară prevedea suficiente delict de presă (diseminarea „noutăților false”, critica la adresa președintelui și liderilor străini, publicarea informațiilor cu caracter de „atac la demnitatea și onoarea indivizilor” etc.), care să se constituie, dată fiind persecutarea oportunistă de către autorități, într-un cadru de instrumente „low-tech”,

¹ Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression, Frank La Rue. Human Rights Council, Seventeenth session, Agenda item 3, May 16, 2011, p. 21.

http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/17session/A.HRC.17.27_en.pdf (verificat 5.VI.2011)

precum hărțuială legală și regulatorie a jurnaliștilor. În scopul intimidării, de exemplu, autoritățile foloseau din plin așa-numitele procese *hisba*, prin care pârâtului i se poate imputa blasfemie sau orice altă violare religioasă. Jurnaliștii și bloggerii deseori erau victime ale atacurilor fizice, detenției ilegale sau confiscării echipamentului. În aprilie 2009, organizația independentă „Comitetul de protecție a jurnaliștilor” („Committee to Protect Journalists”) a plasat Egiptul pe locul zece într-un top-10 al țărilor cu condiții cele mai nefavorabile pentru blogging². Nu se poate ignora nici faptul că guvernul egiptean controla majoritatea ziarelor (dar și 99 la sută din punctele de vânzare ale acestora), că toți emițătorii de televiziune terestră erau controlați și operați de stat, că puținele stații radio private erau concentrate, eminentamente, pe muzică și divertisment³.

Trebuie consemnată și o altă fațetă a realității mediatiche egiptene – promovarea energică a Internetului, grație căreia numărul de utilizatori a crescut în ultimii ani de patru ori. O relativă libertate a reglementărilor în sfera Internetului a făcut ca Egiptul să devină un punct central pentru dezvoltarea rețelei globale, un sector competitiv al comunicațiilor care a prins să fie cu adevărat cuprinzător din 2002 prin promovarea accesului dial-up la preț de convorbire locală, cu rate impresionante de conectare (wireless și în bandă largă), deși prețurile rămâneau restrictive. Deloc întâmplător, țara a devenit unul dintre nodurile majore ale conexiunilor fibro-optice subacvatice, unind regiuni ale globului. Cu toate acestea, autoritățile nu au ezitat să blocheze Internetul pe 27 ianuarie 2011, atunci când s-au văzut confruntate cu o populație capabilă să se organizeze grație platformelor de comunicare online.

Oricum, închiderea Internetului nu a redus numărul de protestatari pe străzile din Cairo. În schimb, efectele economice ale deconectării Internetului în Egipt au fost dezastruoase. Blocarea Internetului a costat Egiptul cel puțin 65 mil. Euro (90 mil. USD), conform estimărilor anunțate de OCDE pe 3.02.2011. Pierderile zilnice erau de cca 18 mil. USD, sau 3–4% din PIB zilnic. Organizația a apreciat că deconectarea poate avea și efecte negative de lungă durată, cum ar fi descurajarea întreprinderilor străine de a investi într-o țară cu asemenea proceduri⁴.

² *10 Worst Countries to be a Blogger. Special Report.* Committee to Protect Journalists, 30 aprilie 2009. <http://www.cpj.org/reports/2009/04/10-worst-countries-to-be-a-blogger.php> (verificat 5.VI.2011)

³ Vezi: *Freedom of the Press 2010.* Freedom House, 2010, p. 103-104. <http://www.freedomhouse.org/uploads/pfs/371.pdf> (verificat 5.VI.2011)

⁴ *Egypt Internet Clampdown Cost \$90 Million, OECD Estimates.*

Acestea fiind spuse, care sunt plusurile mediilor sociale din punctul de vedere al inițierii, planificării și organizării unor mișcări de protest în masă? Pe lângă viteza de răspândire a informației, cel mai important este, indubitabil, *reducerea costurilor de organizare, pregătire, recrutare, participare.*

Într-adevăr, mediile sociale permit atragerea unui număr impresionant de adepți ai unei idei într-o mișcare de promovare/apărare a acesteia, la un preț redus, comparat cu mijloacele tradiționale – exercițiul de propagandă „pe teren”, radioul, televiziunea, mijloace imprimare etc. Însă atașamentul virtual al unui adept nu este, în mod garantat, dovadă a faptului că acesta va dori să depășească dimensiunea online, foarte confortantă prin relativa anonimitate pe care o inspiră, și va fi prezent, fizic, acolo și atunci, unde și când i se va cere. Or, până la urmă, aceasta este finalitatea logică a oricărei mișcări politice.

Platformele Web 2.0 oferă posibilitatea unui grup sau unei mișcări să-și răspândească mult mai rapid nu doar mesajul și ideologia, dar și materialele de program, planurile de acțiuni etc. Aceste materiale, totuși, dată fiind importanța lor și eforturile inevitabile ale autorităților (chiar și în țările cu o politică relativ liberală pe Internet) de a controla situația „din interior”, sunt mai des diseminate prin mijloace clasice online (email) sau imprimate (fotocopii/xerocopii). Revoluția egipteană din anul 2011 din nou oferă un exemplu: așa-numitul „manual al revoluției egiptene” („Egyptian Revolution Protest Manual – How to Protest Intelligently”) era răspândit prin email sau în varianta tipărită înainte de evenimentele din 28 ianuarie 2011. Pe ultima pagină a documentului se putea citi: „Vă rugăm să nu folosiți Twitter sau Facebook sau alte website-uri (pentru publicarea și diseminarea manualului – A.R.), întrucât acestea sunt monitorizate de Ministerul de Interne”⁵. Platformele precum YouTube sunt folosite nu doar pentru transmiterea principiilor mișcării, dar și pentru plasarea unor spoturi instructive conținând elemente de strategie sau tactică. Această caracteristică le face populare inclusiv în rândul mișcărilor radicale și extremiste, pentru care siguranța, anonimitatea și costul redus al spațiului virtual contează în mod deosebit. În 2008, senatorul american Joe Lieberman a cerut Internet-gigantului Google (proprietarul serviciului YouTube) să elimine spoturile cu sigla al-Qaeda conținând imagini cu

02/3/2011 http://www.huffingtonpost.com/2011/02/03/egypt-internet-clampdown-_n_818059.html (verificat 5.VI.2011)

⁵ *Egyptian Revolution Protest Manual – How to Protest Intelligently.* <http://www.theatlantic.com/international/archive/2011/01/egyptian-activists-action-plan-translated/70388/> (verificat 5.VI.2011)

asasinarea soldaților și civililor americani, antrenamente de mânăuire a armelor, cuvântări programatice ale liderilor al-Qaeda – așadar, menite să sporească radicalismul potențialilor recruți. Mai mult, Lieberman solicita eliminarea oricărui conținut, fie el și nonviolent, care ajută la diseminarea propagandei teroriste, la recrutarea adeptilor, asigurarea unor cursuri virtuale de folosire a armelor. În răspunsul ce a urmat conducerea YouTube a menționat că, deși respectă convingerile și viziunile senatorului Lieberman, „încurajează libera exprimare și apără dreptul fiecăruia de a-și exprima un punct de vedere, fie el și nepopular”⁶.

Un alt avantaj al mediilor sociale este că permit o mai mare agilitate a mișcărilor sociale atunci când se cere a trece la acțiunea nemijlocită. Nu mai este nevoie de campanii de pregătire în ajunul zilei decisive. O singură postare pe Facebook sau un tweet pot să aducă informația miilor de aderenți ai mișcării. Să subliniem însă, din nou, că a simpatiza cu o mișcare online nu este una cu a ieși în stradă și a o susține efectiv, asumându-ți riscul de a fi arestat, rănit sau chiar omorât. Astfel, pe pagina Facebook a mișcării April 6 Youth Movement au existat 89 250 oameni care pretindeau că vor susține protestul din Piața Tahrir pe 28 ianuarie 2011⁷. Realitatea a arătat însă cifre considerabil mai modeste. În Siria, unde opoziția și-a declarat intenția de a organiza „Ziua Furiei” pe 4-5 februarie 2011, în rețelele sociale intenția de a se alia acțiunilor de protest au declarat-o între 8 și 13 mii de oameni, care însă nu au ieșit, în cele din urmă, în stradă⁸. De asemenea, reducerea costurilor organizaționale și de comunicare sporește independența mișcărilor față de potențialele intervenții din exterior, le fac să fie percepute ca unele exclusiv indigene și cu o mare priză la populație.

Dezavantajele mediilor sociale ca spațiu de promovare a unui mesaj protestatar și mobilizarea aderenților sunt implicite. Diminuarea costurilor de organizare și comunicare reduce, concomitent, securitatea operațională a mișcării. În fond, autoritățile pot utiliza aceste platforme în scopurile proprii. Cea mai ușoară cale pentru aceasta este monitorizarea schimbului de informații dintre organizatorii mișcării și aderenții acesteia. De cele mai multe ori

⁶ Evan Mantyk, *Terrorist Content Persists on YouTube Despite Outcry* // The Epoch Times online, May 28, 2008. <http://www.theepochtimes.com/news/8-5-28/71097.html> (verificat 5.VI.2011)

⁷ Marko Papic, Sean Noonan. *Social Media as a Tool for Protest*. February 3, 2011. <http://www.stratfor.com/weekly/20110202-social-media-tool-protest> (verificat 5.VI.2011)

⁸ *Сирия снимает запрет на доступ к Facebook и YouTube*. 09/02/2011 <http://www.digit.ru/state/20110209/381041664.html> (verificat 4.VI.2011)

nu există impedimente pentru un asemenea efort din partea autorităților, grupurile online fiind deschise. În caz contrar, guvernul poate oricând infiltra agenții săi care să se implice atât online (ceea ce se obține și prin account-uri instrumentale), cât și offline. O altă modalitate de contra-acțiune ar fi, bineînțeles, dezinformarea. O situație interesantă s-a creat în Belarus după alegerile prezidențiale din decembrie 2010. Acolo, după represaliile ce au urmat suprimării manifestațiilor de protest, au fost consemnate multiple situații când cei rămași în libertate și-au văzut „friend”-ul online, ba chiar au primit de la el mesaje private cu caracter provocator⁹.

În fine, logica folosirii rețelelor sociale în scopuri guvernamentale reiese chiar din procedura de obținere a licenței de operare care presupune, în mai multe state, oferirea accesului la datele utilizatorilor, amplasamentul utilizatorului într-un anumit moment, datele sale de rețea etc. Cele spuse sunt cu atât mai valabile pentru rețelele sociale naționale, de exemplu chineze (renren.com, kaixin001.com, qzone.qq.com, 51.com etc.) sau rusești (vkontakte.ru, odnoklassniki.ru etc.), care sunt mult mai ușor de controlat de către autoritățile acelor state. Să mai amintim, în acest context, neîncetatele insinuări la adresa companiei Facebook, pretinzând că aceasta nu ar fi altceva decât proiecția virtuală a CIA. Această teorie conspiraționistă susține că la început de cale Facebook a fost finanțat de In-Q-Tel (o companie afiliată CIA, având domeniul-cheie „tehnologii de colectare a datelor”) și că scopul finanțării era să substituie această rețea de socializare defunctei organizații *Information Awareness Office* a DARPA¹⁰, care avea scopul declarat de „a colecta informația maximă despre oricine, printr-o locație centralizată, pentru a facilita utilizarea ulterioară a acestor date de către guvernul Statelor Unite”. Prin urmare, Facebook (ca și orice alt site interactiv de proporții) ar avea misiunea primară de a colecta datele demografice ale utilizatorilor săi.

Un neajuns crucial al mișcărilor bazate pe mediile sociale este și faptul că acestea, prin însăși natura lor, nu presupun (în majoritatea cazurilor) un lider clar, recognoscibil și charismatic, ceea ce este o *conditio sine qua non* pentru mișcările sociale offline. De aceasta trebuie să se țină cont ori de câte ori se vorbește despre „revoluții Twitter”, „revoluții Facebook” sau „revoluții Wiki-Leaks”. Evenimentele

⁹ *КТБ взламывает аккаунты белорусов в социальных сетях?* 25/01/2011 <http://www.charter97.org/ru/news/2011/1/25/35491/> (verificat 3.VI.2011)

¹⁰ Defense Advanced Research Projects Agency (DARPA) – agenție a Departamentului Apărării al Statelor Unite, menită să dezvolte noi tehnologii pentru forțele armate.

din Egipt, bunăoară, care au avut loc în ianuarie-februarie 2011, au fost denumite „revoluție Facebook” (să notăm și faptul că Egiptul este un lider al națiunilor arabe din punctul de vedere al numărului de utilizatori ai acestei rețele de socializare – mai mult de 4,5 mil. la sfârșitul anului 2010)¹¹.

Wael Ghonim, managerul companiei Google, a avut un rol-cheie în organizarea protestului egiptean din „Ziua Furiei” – 25 ianuarie 2011. Ghonim comunica și el cu tineretul egiptean prin intermediul account-ului său pe Facebook. La scurt timp după aceasta fusese arestat în Cairo și închis pentru o perioadă de 12 zile, devenind un simbol al protestului egiptean. Oricum, Ghonim însuși a recunoscut că nu se poate califica pentru statut de lider al „revoluției”, spunând: „Nu sunt un erou. Nu am făcut altceva, decât să-mi public gândurile pe Internet, fără să-mi expun viața la pericol. Adevărații eroi au fost cei din stradă”¹². Acest citat denotă esența problemei: liderii adevărați ai unei mișcări, bazate pe mediile sociale, trebuie să-și asume riscul unui contact nemijlocit cu realitatea offline. Este esențială comunicarea cu oamenii vii, cu diferite straturi sociale, unele dintre care sunt (în virtutea situației materiale sau „inegalității digitale”¹³) foarte departe de postura cyber-activiștilor. Mișcările sociale bazate pe exploatarea mediilor sociale trebuie să caute parteneriatul cu alte mișcări, împărțând valori comune și scopul unic de schimbare a regimului.

În același timp, confortul și anonimitatea mediilor sociale diminuează motivația potențialilor lideri. În fond, imaginii individuale de lider (care ezită să se cristalizeze) i se substituie grupuri de utilizatori (Facebook) sau hashtag-uri (Twitter). Minusurile situației pentru o mișcare socială sunt evidente, lipsa unei decizii responsabile și centralizate poate fi fatală. De exemplu, decizia trecerii la acțiune poate fi făcută atunci când mișcarea nu este deloc pregătită, un exemplu perfect fiind Revoluția Verde din Iran (2009). O mișcare fără lideri recunoscuți nu poate conduce mulțimea în momentul declanșării acțiunii – exemplul „revoluției Twitter” din Moldova este cât se poate de elocvent. Îndată ce mulțimea a trecut la acțiuni violente, nimeni (nici activiștii civici care și-au asumat rolul de inițiatori ai mișcării prin

SMS-uri, emailuri, telefoane și, desigur, Twitter, nici liderii partidelor de opoziție) nu a fost în stare să schimbe cursul lucrurilor. Or, tocmai liderismul este una dintre cele mai serioase deosebiri a „revoluțiilor Twitter/Facebook” de „revoluțiile colorate” și de revoluții în general. Toate „revoluțiile colorate” din fosta URSS au avut cel puțin un lider recunoscut, deși acestea nu corespund termenului revoluție *stricto sensu* (bunăoară, prin faptul de a nega violența). Una din definițiile moderne ale revoluției, propusă de celebrul politolog britanic Anthony Giddens, susține că aceasta e „o cucerire a puterii de stat prin violență, realizată de liderii (sublinierea îmi aparține – A.R.) unei mișcări de masă; iar puterea rezultată este ulterior folosită pentru inițierea unor reforme sociale radicale”¹⁴. Așa cum vedem, „revoluțiile Twitter/Facebook” nu se încadrează aici, cel puțin, prin lipsa liderilor, dar și prin optarea pentru acțiuni non-violente (care însă, în lipsa liderilor, așa sau altfel degenerază în violență odată ce se ajunge la acțiuni de stradă, din moment ce nimeni nu dispune de autoritate/charismă suficiente pentru a ghida mulțimea).

Acum ne rămâne să încercăm, pe scurt, să răspundem la întrebarea dacă noile medii sociale sunt mai mult decât simple tehnologii, că Facebook și Twitter reprezintă „coșmarul de mâine al oricărui regim închis și antidemocratic”. Răspunsul lucid la această întrebare nu poate fi decât unul singur: noile platforme de comunicare online nu produc revoluții prin ele însele; climatul protestatar trebuie să fie propice, catalizat de circumstanțe precum crize politice (falsificarea rezultatelor alegerilor ar fi un exemplu ușor recognoscibil), crize economice (inflație, deflație), corupție, opresiune etc. Într-un cuvânt, populația trebuie să fie motivată pentru mobilizare. Nu Internetul scoate oamenii în stradă, ci ideile, oamenii (liderii) și instrumentele de comunicare. Or, mediile sociale nu sunt decât instrumente de comunicare, a căror forță principală rezidă în viteza inegalabilă de răspândire a informației și capacitatea de a oferi oamenilor sentimentul de implicare (coparticipare prin simpla apăsare a butonului, așa-numitul „clicktivism”).

Însuși Evgheni Morozov (autorul meme-ului „Twitter revolution”) declară acum că regretă paternitatea acestei noțiuni. „Am fost unul dintre primii căzuți în capcana Revoluției Twitter, botezând astfel protestele de tineret din Moldova, care au avut loc cu câteva luni înaintea evenimentelor din Iran. Această denumire s-a dovedit a fi una extrem de sufocantă și derutantă. Deși am acompaniat-o cu lungi

¹¹ Freedom House – Freedom on the Net 2011, p. 120. <http://www.freedomhouse.org/images/File/FotN/FOTN2011.pdf> (verificat 4.VI.2011). La momentul scrierii acestui text, Socialbakers.com indică o cifră de 7 558 700 utilizatori egipteni ai Facebook.

¹² Egypt's Facebook Revolution: Wael Ghonim Thanks The Social Network. http://www.huffingtonpost.com/2011/02/11/egypt-facebook-revolution-wael-ghonim_n_822078.html (verificat 5.VI.2011)

¹³ Engl. „digital divide”.

¹⁴ Энтони Гидденс. Социология. Едиториал УРСС, 2005, p. 578.

și nuanțate explicații, cu siguranță nu constituie un punct al carierei mele de care aș fi mândru acum. Mai ales că toate acele nuanțe au fost ignorate de media, care prezentau evenimentele”¹⁵.

Analizele, ce au urmat cyber-euforiei care a acompaniat reproducerea evenimentelor din Moldova și Iran din anul 2009, au arătat că rolul rețelelor sociale în organizarea protestelor a fost grav supraevaluat. Ethan Zuckerman (Centul Berkman pentru Internet și Societate al Universității Harvard) a făcut o analiză a evenimentelor din Moldova din 7 aprilie 2009, scriind că „în prima zi a protestelor mai puțin de 700 oameni urmăreau feed-ul de pe hashtag-ul #pman... multe postări fiind actualizări de știri și link-uri spre prezentarea evenimentelor de media și bloguri. Nu există prea multe dovezi că Twitter a fost folosit pentru planificarea sau organizarea evenimentelor”¹⁶. De altă parte, investigațiile canalului Al-Jazeera au arătat că în timpul Revoluției Verzi din Iran doar 60 de persoane postau pe Twitter, majoritatea activiștilor aflându-se peste ho-

tarele țării. Tot așa, doar 15 mii de egipteni foloseau Twitter-ul în timpul protestelor din țară, raportat la o populație de 80 mil. oameni¹⁷.

E. Morozov confirmă că rețelele sociale pot juca un rol anumit în condițiile în care populația statului este gata de revoluție. În zilele acestea, găsim confirmarea conștientizării oficiale a faptului menționat în Belarus, stat cu un control dur al Internetului. Pe fundalul celei mai grave crize economice din istoria sa recentă, în țară au fost arestați trei administratori ai grupurilor anti-Lukașenco din rețeaua socială „vkontakte.ru”. Curând după arestarea acestora, grupurile în cauză au dispărut din rețea. Trebuie menționat că două dintre ele numărau, în total, peste 160 mii de membri și anunțau mișcări de protest în masă contra regimului pe 15 iulie a.c. Aparent, regimul vrea să evite situația, în care rețelele sociale ar putea fi un catalizator al evenimentelor de protest.

¹⁵ Evgeny Morozov. *The Net Delusion: The Dark Side of Internet Freedom*. Public Affairs, 2011, p. 3.

¹⁶ Ethan Zuckerman. *Unpacking „The Twitter Revolution” in Moldova*. 04/09/2009. <http://www.ethanzuckerman.com/blog/2009/04/09/unpacking-the-twitter-revolution-in-moldova> (verificat 3.VI.2009)

¹⁷ Anne Nelson. *The Limits of the „Twitter Revolution”*. Guardian.co.uk, February 24, 2011. <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/cifamerica/2011/feb/24/digital-media-egypt> (verificat 5.VI.2011).

Mihai Potârniche. Pe al nostru steag e scris UNIRE! 27 august 1989, Chișinău